

Szétszórátás és összeszórátás

KEREKES KÁROLY

1918-ban született Kistá-lyán. Cisztercita szerzetes, ny. zirci apát. Görög-latin, majd a szétszórátás után magyar-orsz szakos tanár. 1957-ben került ismét egy-házi szolgálatba, 1973-tól a Szegeci Teológiai Főiskola tanára.

A II. Vatikáni zsinat *Lumen gentium* kezdetű dokumentuma kifejti többek között, hogy a szerzetesek a szegénység, tisztaság és engedelmesség krisztusi eszményét közösségekben, szerzetescsaládban valósítják meg. Elsődleges céljuk és feladatuk tagjaik Istennek szentelt életét védeni és előmozdítani. Annak a külső apostoli feladatnak (igehirdetés, betegápolás stb.), amit a szerzetesrendek vállalnak, nem szabad gátolnia, hanem elő kell mozdítania a szerzetesek lelki életét, belső békéjét, megszentelődését. (Vö. LG 43-44) Így volt ez már akkor is, amikor több mint ezer évvel ezelőtt az első szerzetes közösség megjelent, és helyet kapott magyar földön.

Magyarországon a szerzetesség egyidős a kereszténységgel. Az első „nagy” korszak mintegy félezer éves sokszínű és gyümölcsöző kibontakozása utáni második, inkább csak időben „nagy” korszakban csaknem végzetes változást hozott a 16. századi török terjeszkedés és reformáció. Majd következett a jozefinizmus és a racionalizmus, amely egészen az első világháborúig érezte hatását. A szerzetesség magyarországi életének harmadik nagy (jóllehet időben csak rövid) korszaka az 1920-as években kezdődött és 1950-ig tartott, amikor a szerzetesek száma a legtöbb rendben túlszárnyalta a régi létszámot.

1950 nyarán 1750 szerzetest hurcoltak el éjnek idején kolostor-ikból. Ez év augusztus 30-án a Magyar Püspöki Kar hallgatólagosan tudomásul vette a szerzetesrendek felszámolását, szeptember 7-én pedig az Elnöki Tanács törvényerejű rendelettel megvonta a szerzetesrendektől a működési engedélyt. Csupán kilenc rendház maradt meg mintegy 180 férfiszerzetessel és 60 szerzetesnővel. 2300 férfiszerzetes és 8000 szerzetesnő vesztette el így otthonát és közösségét. Ezeknek mintegy 70%-a 1989-ig elhunyt.¹

Ezekre a napokra visszagondolva más-más képek jelennek meg a fellelhető adatokat regisztráló, a fogható tényeket rögzítő elmékben, és ugyancsak más-más képek a bibliás szemmel látó, bibliás szívvel halló és ilyen emlékezésből élni tudó lelkekben. Ugyan ki figyelt fel akkor az *Énekek éneke* szavaival kesergő „jegyes” sóhajára, segélykiáltására: „Fogjátok meg a rókákat, a róka-fiakat! Lám, hogyan irtják-pusztítják a szőlőnket, amely éppen most virágzik” (2,15). És ki gondolta végig azokban a napokban a Mt 13,3-23-ban leírt jézusi tanítást: „Kiment a magvető (mert hát akkor éppen vetés ideje volt) vetni a magot. Igaz, némelyik mag útfélre esett, meg aztán köves talajra, és túskebozódba is hul-

¹Részletesebben lásd a *Magyar Katolikus Almanach II. A magyar katolikus egyház 1945-85*, SZIT 1988, Budapest, 157-231. lapjain Hervay F. és Kisgergely J. összefoglalását.

lott belőle. De jó földbe is hullott, s ezek termést hoztak, harmincszorosat, hatvanszorosat". És a magvető nem panaszkodik, örömmel gyűjti csűrbe a jó termést. Vagy hányan gondoltak akkor az Atyára mint szőlőművesre, akinek a Jn 15,1-8 szerint különös, féltő gondja van a szőlőtőre és minden szőlővesszőre akkor is, ha fájdalmas tisztogató-metszegető, sőt tűzzel-égető munkát is kell végeznie a mennyei szőlősgazdának azért, hogy a szőlőtőn maradó vesszők bőséges termést hozzanak...

Hitünk szerint a mennyei Atya ilyen örökélet-aratást és ilyen örökélet örömét fakasztó szüretet akart előkészíteni.

Társadalmi helyzetünk a szétszórátás idején

A börtön szabadsága

A szovjet rendszerű kommunizmusban a társadalom a maga sajátos struktúrája szerint „közösségi” volt. Csak „közösségi” élet létezett: üzemi munkásnak és kolhozparasztnak, tudományos dolgozónak és alkotóművésznek, pártfunkcionáriusnak és vasúti pályamunkásnak egyaránt. Általános kényszerhelyzet, kényszerközösségi helyzet, amelyben szinte csak a magánzárkás elítéltnak lehettek igazán szabad, senkitől sem zavart órái. Majdnem hatéves börtönélet után mondta országos hírű matematikus-fizikus szerzetes előjáróm: „Mi a szerzetben szabad közösségi életet éltünk. A diktatúra kényszerközösségeiben valóban meg lehet háborodni. Magánzárkába kerülésem után békén hagytak. Most úgy látom, szükségem volt erre a magánzárkás pár évre, hogy kedvemre kiszámolhassam magam... Közben imádkoztam... Veletek voltam...”

A szétszórátás kétéves előkészítése (1948-50 között), a sorozatos letartóztatások és kirakatperek lélektanilag talán több kint jelentettek, mint az elhurcoltatás. 1950. szeptember 7-én a kormány kihirdette: A Magyar Püspöki Kar képviselőivel történt megegyezés (valójában diktátum) alapján a szerzetesek az ÁVH által fogatósított összetétel után egy egész országnyi karámban „szabad” életet kezdenek, azaz maguk kereshetnek családoknál, üzemekben, illetve alkalmi munkahelyeken életkeretet.

A szétszórátás mint próbatétel

A szerzetesek, akik önkéntesen vállalt kötöttségben, igazi közösségben éltek addig is, és megszokhatták a különálló szerzetes házakban, „zárdákban” folyó, egymáshoz természetszerűen alkalmazkodni kész életet, nem törtek össze még az ilyen vidrafasba szorító próbatételek alatt sem. „Kidobatusunk” afféle természeti csapásként ért bennünket, mint valami földrengés, tűzvész vagy árvíz, ami az étellel jár, és amit „majd kiheverünk”. Istentelen zsarnoki hatalmak hozták ránk, de nem Isten terveinek megsemmisítéseként éltük meg, hanem Istennek általunk nem ismert, nem értett útjaira terelődünk. Egyszóval: próbatétel volt.

Némelyeket közülünk nem a nagy karám sokezeremnyi kalitkájának valamelyikébe irányított a Gondviselés, hanem különlegesen

őrzött zárkákba, az intézményes börtönök sátáni találékonyssággal kitervelt és működtetett „présházába”. Ha az idekerült szerzetes valóban az volt, aminek vallotta magát, úgy rendjének, népének és az egész egyház, sőt a világ üdvének csodálatos kegyelemforrásai nyíltak meg szívéből. Szétszóratusunk éveiben sokszor eszembe eljutott Csehovnak a cári Oroszországot megjelenítő „hatos kórterme” hiszen az egész ország egy különös ideggyógyászati kórteremmé tágult. Azt hiszem, matematikus szerzetes előljárámmal folytatott beszélgetésem nyomán jutottam el (1956-ban) a dolgok és történések új dimenzióinak a megsejtéséhez. Megvallom, volt idő, amikor megkísértett a gondolat, hogy magamban „hűséges és hűtlen szerzetesek” kategóriájában gondolkoztam.

A külső megpróbáltatások

Szétszóratusunk évtizedeiben mentesültünk az egyéni lelkiismeretfurdalás roncsoló hatásaitól: nem okozott olyan kárt, mint amennyit a külső megpróbáltatások láttán bárki is „joggal” gondolhatott volna. Megpróbáltatásainkat nemcsak népünknek nagy része, hanem a külföld is szájalommal, sőt olykor csodálattal szemlélte. Az újjáéledés lehetőségeit és a „keretek” helyreállítását leginkább gátló tényező a negyven éven át tartó és külsőleg ránk erőszakolt „bioritmus” volt. Szétszóratusunk ideje alatt a huszonéves szerzetesekből hatvanévesek lettek.

Mai jogi lehetőségeink, működési problémáink

1989. április 12-én hangzott el a magyarországi szerzetesrendek fő előljárói előtt a Püspöki Kar referensének ajkáról a kormány üzenete: többé nem számít államellenes összeesküvésnek, ha szerzetesek összeköltöznek, és élhetnek tetszésük szerint közös életet, ha van hol és miből. A négy évtizeddel azelőtti legéletképesebb szerzetesközösségeknek is alig megvalósítható feladat volt ez. A még életben maradt szerzetesek a hosszú időszakban állandósult más-más életritmust diktáló munkakörükben egészen más lehetőségek között éltek, mint azelőtt. A leépítés, a szétszóratus forgatókönyvét megírni annak idején igazán könnyű volt: a felépítést összehasonlíthatatlanul nehezebb. Sokan kérdésesnek tartották, hogy egy nemzedéknyi kihagyás után a „mélyhűtéssel” tárolt szerzetesélet egyáltalán folytatható-e. Vagy mindenestül újat kell kezdeni? Minden szerzetesközösségnek szüksége van közös lakóhelyre, közös munkahelyre.

Az egyházi ingatlanok ügye

Sokan idézik az evangéliumból egyrészt a tornyot építeni akaró és a hadba indulni készülő emberről-királyról szóló tanítást (Lk 24,25-35), másrészt az egész világ meghódítására szétküldött apostolok lelkére kötött jézusi szavakat: „Ne vigyetek magatokkal se botot, se tarisznyát, se kenyeret, se pénzt” (Lk 9,1-3). Mindezeket a saját összefüggésükben kell magyarázni, a mi esetünkben is.

Biztos, hogy nem a kockázatmentes életre és a teljes összkomfortra kaptuk szerzetesi hivatásunkat. De maga Jézus is, a Szent Család is lakott valahol, és élt valamiből. Az 1991. július 22-én kihirdetett XXXII-es törvény rendelkezik „a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről”. Öt nappal később összehívták a történelmi egyházak vezető személyiségeit és a szerzetesrendek előjáróit is, hogy a törvény szövegezői és a szakminisztériumok szakelőadói tájékoztatást adjanak, és a felmerülő kérdésekre válaszoljanak. Talán nem érdektelen, hogy e sorok írója megkérdezte: hogyan lehetséges, hogy olyan lényeges különbség van a törvény eszmei bevezetője és a gyakorlati rendelkezések között?

1992 tavaszán, ha lassan is, de elindult az egyházi ingatlanok közül azoknak az „átadása”, amelyeket a törvény szavai szerint a pártállam elkobzott és folyamatos jogtalanságokat elkövetve saját tulajdonának nyilvánított. A munka lassan, de ígéretesen haladt egészen 1994 tavaszáig, amikor a „májusi fagy” „átrendezés” (át-szervezés) címén megállította a folyamatot. 1996 elején újraindult az immár átszervezett bizottság munkája, de már nem a miniszterelnökség, hanem a Művelődési Minisztérium irányításával.

Az újjászületés
fájdalma

Mindezt nem panaszképpen említjük, hanem mintegy adalékként annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy vajon melyik a nagyobb próbatétel: a már múltnak mondott, de a jelenben is tartó szétszóratásunk, vagy a csak most induló összeszóratásunk.

Ki tudja, az újjászületés olykor nem jár-e még több és nagyobb fájdalommal, mint maga a születés. Igaz, ezt még Nikodémus is nehezen fogta fel, pedig ő „Izrael tanítója” volt (Vö. Jn 3,10), és a mesterek Mestere, maga a megtestesült isteni Bölcsesség próbálta neki megmagyarázni. A „jó pápa” (XXIII. János) szerette így megfogalmazni a II. Vatikáni zsinat megújulási programját: „Visszatérni hitünk forrásaihoz, gyökereihez”. De ugyanezt a „visszatérést” jelöli meg a Szentlélektől vezetett zsinat a szerzetesélet korszerűsítésének alapelveként is a *Perfectae caritas* 2. pontja elején: „A szerzetesi élet korszerű megújítása egyfelől állandó visszatérés minden keresztény élet forrásához és az intézményt létrehozó eredeti szellemiséghez, másfelől az intézmény alkalmazkodása a kor megváltozott körülményeihez”. S hogy konkrétan mi ez a „minden keresztény élet forrása”, azt a dokumentum 5. pontja elején fogalmazza meg: „A szerzetbe lépés sajátos konsekrációt hoz létre, amely mélyen a keresztségi konsekrációban gyökerezik, és azt teljesebben fejezi ki”. S ehhez a keresztségben való gyökerezéshez kapcsolódik a szerzetesi intézményt a meghatározott történelmi pillanatban megnyilatkozató „eredeti szellemiség”, amelyet II. János Pál pápa következetesen „a rendalapítók karizmájához való visszatérésként” emleget.

Ha a családi közösség az átlagember számára a mindennapi kenyeret jelenti, akkor a szerzetesközösség a szerzetes számára a mindennapi mézeskenyér jelképe. Tudniillik az igazi szerzetes a

szabadon választott életközösség tagjaival jóban-rosszban („tisztelben egymást megelőzve”), a szabadon elfogadott előljáró döntését saját személyes döntéseként elfogadva imádkozza: „Ízleljétek és lássátok, mily édes az Úr” (Zs 33,9). Negyven éven át a szét-szórt szerzetes ilyen szabad személyes döntéssel vállalt közösségi életet álmódott. S mikor az álommá és valósággá hasadt szerzetesi életbe nemvárt napfényként robban bele 1989 tavaszán az örömhír: az igazi szerzetesélet feltételeit ígérő valódi szerzetesközösség lehetősége, azt kellett megélnünk, hogy a szerzetesek nagyobbik részének az igazi szerzetescsaládi közös élet feltételét jelentő alkalmazkodási készsége elveszett, mindenki anyagi kapaszkodót keres öreg napjaira, a bizonytalan összeszórátás kockázatával szemben. Bizony nem túlzás, ha ezt félelmetes helyzetnek mondják sokan. Valljuk meg őszintén: hit nélkül nem léphetünk tovább. Széthulló társadalmunk mohó önössége ránk is átragadt, mint valami lelki spanyolnátha. Csak a hitből fakadó új, személyes elszánás vezethet igazi újjászületéshez, amely — úgy látszik — fájdalmasabb, mint maga az első születés volt. Személyes döntésünket szilárd közösségi bölcsőnk megnyugtató összeácsolása előtt kell meghoznunk szentül, ebben a nagyon profán világban. Az újjászülető szerzetesközösségek Eötvös Karthauzijához hasonlóan vallják és hirdetik: „Csak az önösnek nincs vigasztalása a földön”.

A formaságok kérdése

Míndezeneket azért tartjuk fontosnak lejegyezni, hogy rámutassunk, milyen hiábavaló munkát végeznek azok, akik szeretetlenségbe torkolló vitákat folytatnak a lényeghez egyáltalán nem tartozó formaságokhoz ragaszkodva. A szerzetesi hitelesség bizonyosságaként erőltetik (követelik) a csuklyát és különleges fátylakat. Meddő viták helyett méltóbb, ha arról alakítunk ki valóban kötelező magatartásokat, mi az, amit méltán elvár tőlünk Jézus Krisztus. És arról, hogyan igazodhatnak a szent rendalapítóktól örökölt karizmákhoz mindennapi életünkben, szavainkban és tetteinkben. Az egyes fogadalmak szörszálhasogató jogi distinkciói helyett vegyük halálosan komolyan a mi Urunk Jézus Krisztus életét és tanítását, és az Ő istenemberi személyébe öltöztessük bele reguláinkat, konstitúcióinkat, Liber Uzuálisainkat. Nem feledve, hogy Jézus Krisztus konkrét megjelenítője, illetve itt és most perdöntő megszólaltatója az előljáró. Ha ezt nem vállaljuk, úgy minden magyarázkodásunk csak angoltapasz — lelki agyérelmeszesedésünk ellen.

Legyen útravalónk a Zsidókhoz írt levél, amelyben összefonódik Isten Lelkének ó- és újszövetségi képe (Zsid 12, 4-6):

„A bűn ellen vívott harcokban még nem álltatok ellen véretek ontásáig, és megfélemlítettetek a vigasztalásról, mely hozzátok, mint fiakhoz szól:

*Fiam, ne kicsinyeld le az Úr fenyítését,
S ne csüggedj el, ha korhol.
Mert megfenyíti az Úr, akit szeret,
S megostorozza minden fiát, akit befogad”.*